

BÜLTEN

Kastamonu Üniversitesi İslâm Ekonomisi Uygulama ve Araştırma Merkezi Haziran 2017

Kur'an'da Çalışma

Ramazan Ayı münasebetiyle pek çok medya aracında dini anlatan mesajlar veriliyor. Görebildiğim kadarıyla seçilmiş referans kaynakları, insanlarımızı miskinliğe, yetinmeğe, uhrevi hayata yönlendiren, neredeyse çalışmayı yok sayan mesajlar paylaşmaktalar. Oysa burada Efendimizin (sav) kervanlarla yaptığı ticareti, mücadelesi, hicreti, savaşları ve çektiği sıkıntılar biraz gözden kaçıyor gibi. O nedenle ilk bültenimizde "Kur'an'da Çalışma" konusuna değinmek istedim.

Faizi reddeden, başkalarının sırtından geçinmeyi yasaklayan İslâm ekonomisi, çalışmayı temel esas olarak almaktadır. Ne kadar çalışırsanız onun karşılığını alırsınız genel prensibini getirmektedir. Cenab-ı Hak çalışma konusunda kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağını kendisi güvence altına almakta, bu konuda söz vermektedir.

İnsana ancak çalıştığı karşılığı vardır. (Necm 53/39)

Bunun üzerine Rableri onların dualarını kabul etti (Dedi ki; Ben, erkek olsun kadın olsun -ki hep birbirinizdensiniz- içinizden, çalışan hiç kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım. (Al-i İmran 2/195)

Her insanın kuşunu (amelini veya kaderini) boynuna bağladık. İnsan için kıyamet gününde, açılmış olarak önüne konacak bir kitap çıkarırız. (İsra 17/13)

Yine dünyayı ahiretten bağımsız düşünmeyen İslâm ekonomisi, insanın bekaya namzet olduğunu hatırdan çıkarmamasını fakat dünyada gereği gibi çalışıp böylece hem dünyasını hem ahiretini kazanabileceğini öğüt vermektedir. Burada çalışma ve geçimini temin etme ile yolcusu olduğu baki bir hayatın kazanılması arasında da ölçüyü koymaktadır.

Kim ahireti diler ve bir mümin olarak ona yaraşır bir çaba ile çalışırsa, işte bunların çalışmaları makbuldür. (İsra 17/19)

Allah'ın sana verdiğiinden (O'nun yolunda harçayarak) ahiret yurdunu iste, ama dünyadan da nasibini unutma. Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de insanlara iyilik et, yeryüzünde bozgunculuğu arzulama. Şüphesiz ki Allah bozguncuları sevmez. (Kasas 28/77)

Namaz kılınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan isteyin. Allah'ı çok zikredin, umulur ki kurtuluşa erersiniz. (Cuma 62/10)

Çalışmak için bazen yaşanan yerde uygun zemin bulunamaya-bilir. İslâm bu konuda yer değiştirmeyi öğüt vermekte, asla başkalarına yük olmayı tasvip etmemektedir.

Yaşanılan bölgede eğer imkânsızlıklar var ise Allah'ın arzı geniştir, başka yerlere giderek rızınızı arayabilirsiniz, çalışıp geçiminizi temin edebilirsiniz diye hicreti öğüt veren Kur'an, hicreti sadece basit bir değiştirme olarak değerlendirmemekte, bunun neticesinde Allah'ın lütfunun sözkonusu olacağını da beyan etmektedir.

97. Kendilerine yazık eden kimselere melekler, canlarını alırken: "Ne işte idiniz!" dediler. Bunlar: "Biz yeryüzünde çaresizdik" diye cevap verdiler. Melekler de: "Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!" dediler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir. (Nisa 4/97-100)

Veren el alan elden, miras bırakan mümin bırakmayandan, üstteki el alttaki elden üstündür diyen peygamberimizi hakkıyla örnek alabilmek temennisiyle...

Prof. Dr. Orhan KÜÇÜK

Hadis Kaynaklarında İktisad Kavramının Kullanımı Üzerine

Hadis kaynaklarında "iktisad" terimi birbirine yakın üç anlamda kullanılmıştır:

1. Aşırıktan uzak durma, orta yolu tutma:

Buna bir örnek verelim. Bir defasında ilmi ile temâyüz etmiş sahabelerden Abdullah b. Abbas (r.a.)'a daha çok hadis rivayeti ve vaaz için insanların huzuruna neden çıkmadığı soruldu. O şöyle söyledi: "Sizin huzurunuz az çıkmamın nedeni usandırmamak içindir. Zira Allah Rasülü (s.a.), bizi usandırmaktan çekindiği için vaazlarını günler arasında bölüştürür, sık vaaz etmezdi." Bu rivâyet Sahih-i Müslim'de "bâbü'l- iktisâd fi'l- mev'ıza/vaazda orta yolu tutma" başlığı altında verilmiştir. İktisad terimi hadisin metninde değil bâb isminde(başlıkta) geçmektedir.

2. Harcamada israftan uzak durup tutumlu olma:

Bu kullanımı da örnekleyelim. Aşağıda zikredilen iki hadiste iktisad "tutumlu olma" anlamında kullanılmıştır:

2.1. "Kişinin ailesine infakta iktisad etmesi geçimin yarısıdır.

İnsanları sevmek(ve saymak) aklın yarısıdır. Güzel soru sormak ilmin yarısıdır".

Taberânî, Mu'cemu'l- evsat, VII, 25 (6744); Heysemî, Mecmeu'z- zevâid, I, 160; Beyhakî, Şuabü'l- îmân, V, 254 (hadis no: 6568).

2.2. "İktisad(tutumluluk) geçimin yarısı, güzel ahlak dinin yarısıdır".

Deylemî, el- Firdevs bi me'sûri'l- hitâb, I, 122 (hadis no: 420).

3. Ölçülü davranma:

Buna örnek olacak rivâyet şöyledir:

Abdullah b. Abbas(r.a.)'ın rivayetine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Doğru istikâmet ve doğru gidiş ve iktisatlı olma, peygamberliğin yirmi beş cüz'ünden(parçasından) biridir". Ebu Davud, Edeb, 2(hadis no: 4776).

Burada iktisâd kavramı hadisin metninde geçmektedir.

"Davranışlarda ölçülü olma", "ifrat ve tefritten uzak durma" anlamında kullanılmıştır.

Aşağıda zikredeceğimiz hadiste de iktisad kelimesi geçmemekle birlikte İslâm'ın iktisada bakışına açıklık getirilmiştir:

Ebu Humeyd es- Sâidî (r.a.)'ın rivayetine göre Peygamber(s.a.) şöyle buyurdu: "Dünyayı talep etmeyi güzel yapınız. Zira Allah rızıklarınızı tekeffül etmiştir. Herkese yapmak istediğini iş kolaylaştırılacaktır. Yapacağınız işlerde Allah'dan yardım isteyin. Çünkü Allah (takdirinden) dilediğini siler, dilediğini sabit kılar. Ana kitâb(takdir), O'nun katındadır". Beyhakî, Şuabü'l- îmân, VII, 488 (hadis no: 11085).

Rızık talebi ve geçimini teminde nasıl davranacağımızın ölçüsü bu hadiste zikredilmiştir. Çünkü Allah her işte ihsânı yani "iş güzel yapmayı" farz kılmıştır.

Sonuç olarak bu üç kullanım, anlam bakımından birbirini desteklemektedir. İktisad, ölçülü olmaktır. İslam iktisâdî da ölçülü olmaya dayanır. İslam kâinattaki ölçünün insanların bütün hayatını kuşatmasını emr eder. Ekonomi de hayatın olmazsa olmaz bir bölümüdür. İnsanların geçimleri, fiziksel ve biyolojik ihtiyaçlarını gidermeleri ekonomiye bağlıdır. Kur'an-ı Kerim'de bir ayette "Göğü de yükseltti ve ona bir ölçü koydu, insanoğlu sen de ölçüyü aşma"(Rahman, 55, 7-8) buyruluyor. İmmanuel Kant'ın "üstümde yıldızlı gök kubbe, içimde ahlak yasası" sözü(Teoman Duralı, Çağdaş Küresel Medeniyet, İstanbul 2016, s.31) de sanki bu ayeti tefsir eder.

Netice itibarıyla İslam, yeryüzündeki ekonominin de üstümüzdeki gök kubbe ve O'nun yegâne sahibinin yasaları ile uyumlu olmasını emr eder.

Muhabbet ve duâ ile... Yrd. Doç. Dr. Şemsettin KIRIŞ